

zeer belangrijk. Maar ook hier geldt, dat bij lage relatieve vochtigheid en uitdrogende winden vrijwel geen paddestoel de kop boven de grond of het mos steekt.

Samenvattend: de eerste ekskursies in de zomer kunnen we houden in Midden Drente, de Veluwe en Twente, daarna de omgeving van Nijmegen, Utrecht, Zuid Limburg en de binnenduinen bij Alkmaar, dan komt West Brabant aan de beurt en daarna Oost Brabant en Midden Limburg. Ten slotte de Waddeneilanden en de Zuid Hollandse en Zeeuwse eilanden. En als we dat hele programma hebben afgewerkt hebben we genoeg verzameld om de hele winter zoet te zijn!!

Literatuur:

K.N.M.I. - Klimaatatlas van Nederland. 1972 Den Haag. Staatsuitgeverij.

AGARICUS MACROSPORUS IN DE EEMPOLDER

H.A. van der Aa

Ferd. Huycklaan 37
Baarn

Tijdens de K.N.N.V./N.M.V. werkgroepavond van 5 september j.l., gehouden in het Centraalbureau voor Schimmelcultures te Baarn, toonde een van de aanwezigen ons enkele gedroogde exemplaren van *Agaricus macrosporus* (F.H. Møller & J. Schaeff.) Pilat, die hij enkele weken daarvoor in het Kromme Rijngebied had verzameld. Hij vertelde erbij dat het hier waarschijnlijk de eerste Nederlandse vondst betrof waarvan adequaat bewijsmateriaal was verzameld, informatie die hij aan contact met C. Bas te Leiden ontleende. Ik hoorde het verhaal niet zonder verbazing aan want nauwelijks een uur eerder hadden wij thuis een niet geringe hoeveelheid van deze paddestoelen verorberd, en stellig zonder schuldgevoelens. Reeds een dag of tien eerder was op het CBS een grote zak met vruchtlichamen "uit de Eemnesser polders" afgeleverd, met de stereotype vragen "wat het was" en "of ze eetbaar waren". Nu kenden wij de soort al van vroegere jaren, want tussen

Baarn en Eemnes komt zij op verschillende plaatsen in de weilanden, maar ook langs grazige wegkanten voor, meestal met een flink aantal exemplaren van verschillende leeftijden bijeen. Ik kon daarom tijdens een fietstochtje op zondagmiddag 4 september een flinke hoeveelheid jonge, net opengaande exemplaren verzamelen op 4 tamelijk ver van elkaar gelegen vindplaatsen, waar ik overal voldoende oudere en veel jongere exemplaren kon laten staan. Ook *Agaricus arvensis*, *Langermannia gigantea* en *Lepiota rhacodes* waren in voldoende aantal aanwezig maar culinair gaven wij nu eens de voorkeur aan *Agaricus macrosporus*.

Na de bovenvermelde ervaring tijdens onze werkgroepavond ben ik nog een keer teruggegaan naar de rijkste vindplaatsen, om een aantal vruchtlichamen in alle stadia van ontwikkeling te verzamelen voor herbariumdoeleinden. Overigens bleek dat er al een kollektie beschikbaar was die op 6 oktober 1975 door W. Gams in hetzelfde gebied was gemaakt.

Uiteraard heb ik mij ook met C. Bas in verbinding gesteld met de vraag of deze soort nu werkelijk zo zeldzaam is. Hij deelde mij mee dat er op het Rijksherbarium inderdaad geen bewijsmateriaal van vóór 1977 aanwezig was. Tevens dat hij al jarenlang naar deze soort had uitgekeken, te meer daar volgens Heinemann (mondelinge mededeling aan C. Bas) de soort in Vlaanderen algemeen moet voorkomen en zelfs in de winkels te koop is aangeboden (zie ook Heinemann, 1977). Dit jaar trof C. Bas *A. macrosporus* echter massaal aan in het Kromme Rijngebied, op een enkele plaats in de weilanden maar vooral in kringen rond hoogstammige vruchtbomen, waar een soort bemesting en bodembescherming wordt toegepast door er geregeld gemaaid gras te deponeren! In één boomgaard telde hij 12 van zulke ringen.

De paddestoelen zijn groot en vooral wanneer zij in kringen groeien zeer opvallend en het is bijna ondenkbaar dat ze vroeger steeds over het hoofd zouden zijn gezien. Het is dan ook niet onmogelijk dat *A. macrosporus* een soort is dat zeer plaatselijk (Eempolders) reeds jarenlang voorkomt maar zich recent op andere plaatsen heeft gevestigd. Het leek mij zinvol om aan de hand van het nu overvloedig aanwezige materiaal een beschrijving van deze soort te geven en met name de vondsten uit de polders tussen Baarn en Eemnes aan de beschrijvingen in de literatuur te toetsen.

De hoed is eerst halfbolvormig, langzaam opengaand en ten slotte vrijwel geheel uitgespreid, vlak of min of meer gewelfd, vaak in het midden iets ingedeukt. Volwassen, geheel uitgespreide hoeden meten meestal omstreeks 20 cm in doorsnede, soms echter tot 40 cm. Eenmaal heb ik twee geheel vergroeide hoeden aangetroffen die samen "één" hoed van 52 cm opleverden. Tevens vond ik dat de hoeden met de grootste diameters gevonden werden in sep-

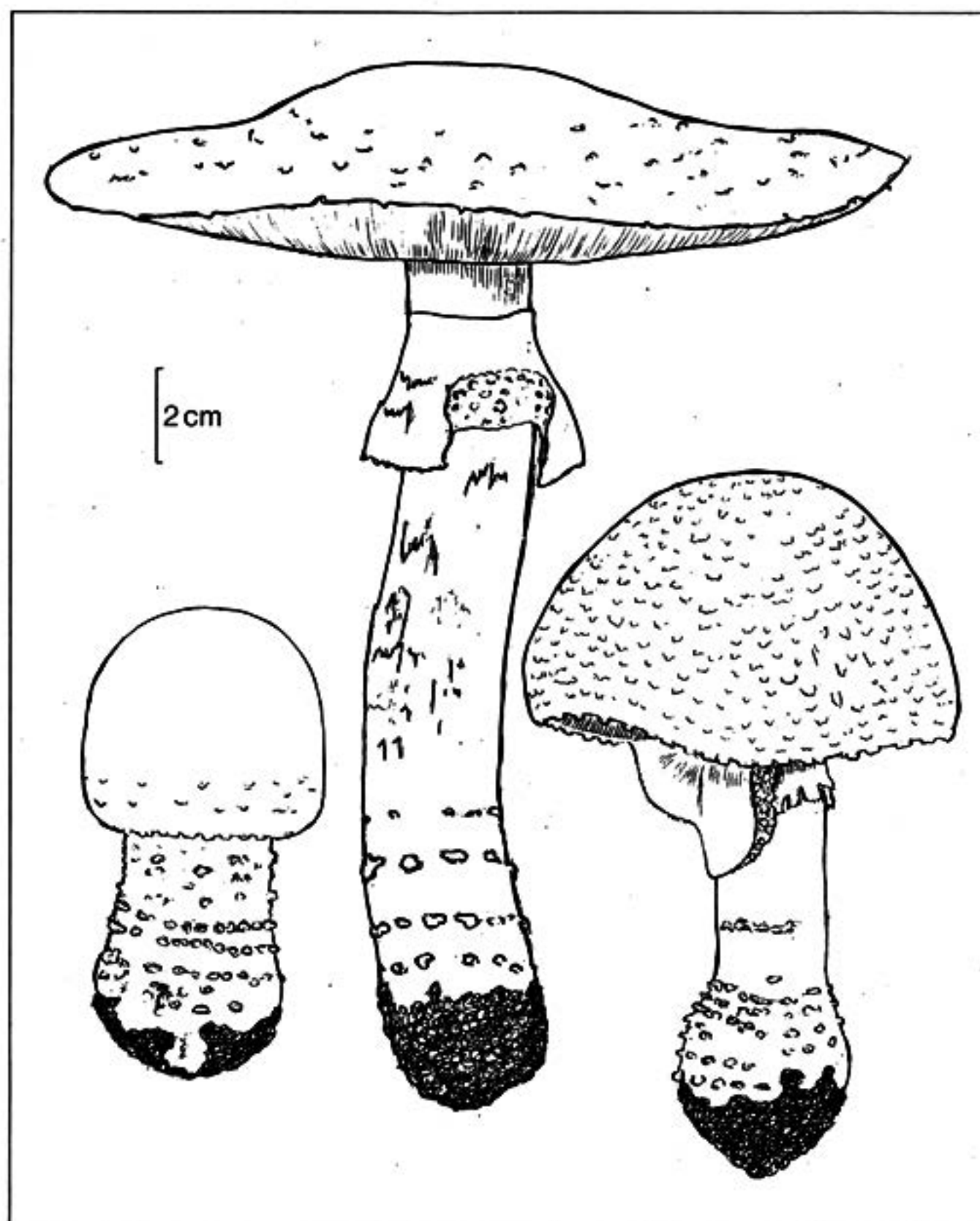

Fig. 1. *Agaricus macrosporus*, vruchtlichamen in verschillende stadia van ontwikkeling.

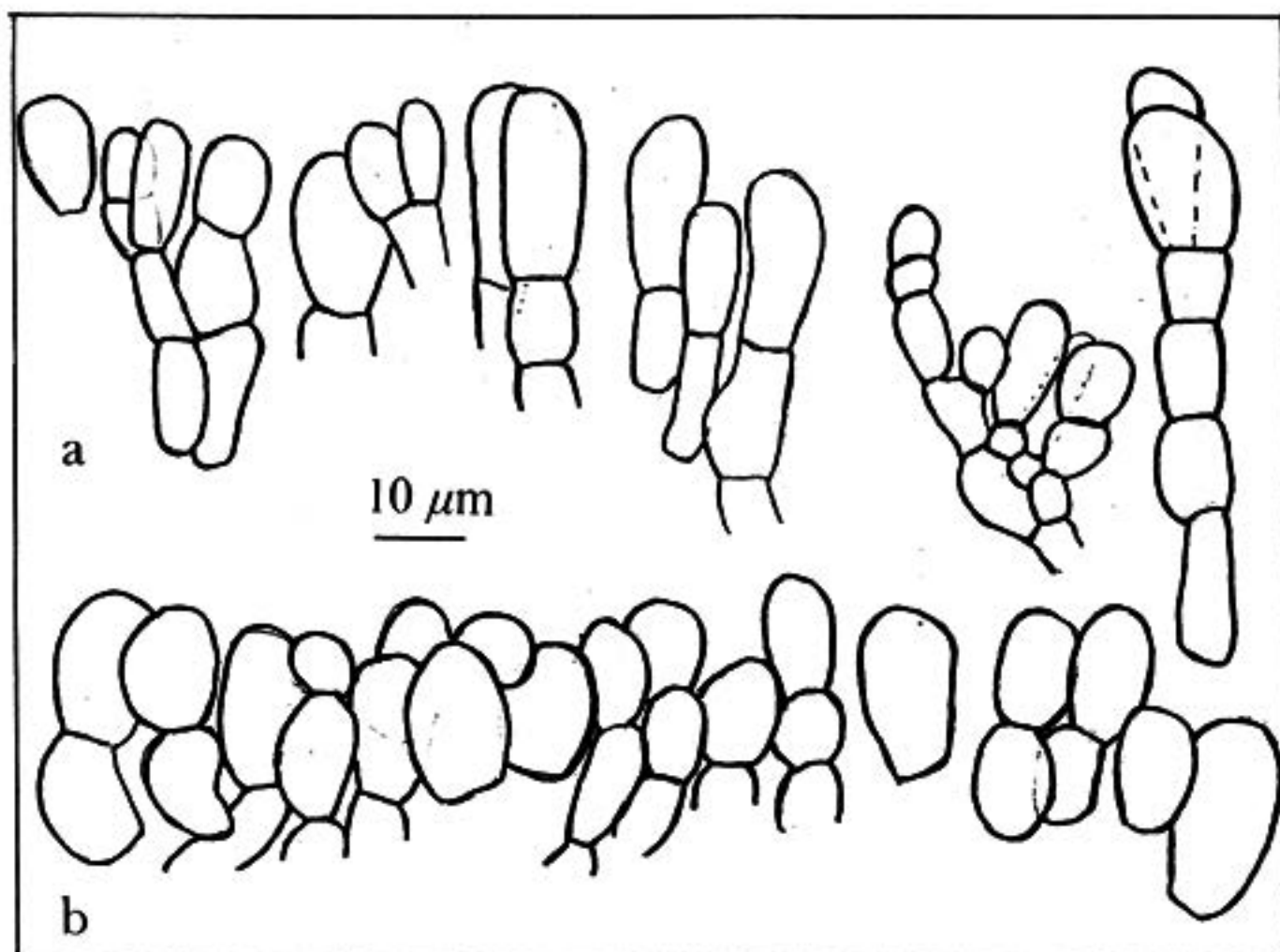

Fig. 2. *Agaricus macrosporus*, cheilocystiden: a. van jong exemplaar (hoed juist geopend); b. volwassen exemplaar (hoed geheel uitgespreid).

tember terwijl de in de tweede helft van oktober en de eerste helft van november nog aanwezige exemplaren meestal nauwelijks de 20 cm halen.

De grondkleur van de hoed is kalkwit en vooral jong vrijwel glad. Spoedig echter ontstaat een patroon van fijne schubjes, soms rondom het blijvend gladde centrum iets grover. Deze schubjes zijn meestal blijvend aanliggend en wit of iets grijs, bij sommige exemplaren, vooral de geheel onbeschaduwde, oudere, wat opkrullend en dan aan de topjes bruinend of gelend. De jonge hoeden vertonen een lichte geel-verkleuring bij wrijven; bij oudere exemplaren is dit veel minder of alleen zeer plaatselijk het geval.

De hoedrand is tot op hoge ouderdom voorzien van meestal onregelmatig gerangschikte, afhangende velumrestjes, soms echter in een zodanig regelmatige rangschikking dat de hoedrand als het ware regelmatig getand lijkt.

De steel is meestal tamelijk plomp en dik, meest cilindrisch met een onregelmatige verdikking naar de basis of iets boven de basis, 8-16 cm lang en 30 tot 45 mm breed, in het opgezwollen deel soms echter tot 75 mm dik. De grondkleur is wit, met boven de ring een fijne lengtestreping die overgaat op de ring, bij volwassen exemplaren echter niet meer zichtbaar. Onder de ring bevindt zich een zone met afstaande puntige schubjes, wit of iets bruinend, terwijl de onderste steeldelen als regel glad zijn. De ring is goed ontwikkeld en laat pas laat los van de hoedrand; het is een meestal 2-4 cm lange, tamelijk regelmatige, maar zeer breekbare afhangende manchet, aan de bovenkant wit en glad, behoudens een fijne lengtestreping in de vroegste jeugd, aan de onderkant met een grof patroon van scheurtjes en kruimels die in beginsel wit zijn maar sterk de neiging hebben om te bruinen. Bij het drogen blijft er van de verse tamelijk dikke ring niets meer dan een dun en kwetsbaar vliesje over. De steel vertoont aan de buitenkant bij aanraken een vergeling; bij de oudjes echter ook een bruinachtige reactie.

De lamellen staan regelmatig, vrij dicht opeen en zijn geheel vrij van de steel, tussen steel en lamellen een regelmatige, ongeveer 8 mm brede witachtige zone vrijlatend. De kleur is in de jeugd lichtrose, verandert dan naar vleeskleurig om ten slotte donkerbruin te worden. Bij zeer oude exemplaren en na drogen zijn de lamellen nagenoeg zwart.

Het vlees verkleurt bij doorsnijden van verse exemplaren overal zwak geel, het meest echter in de steelbasis, terwijl er tevens een sterke bruine verkleuring optreedt in die delen van het hoedvlees die onmiddellijk onder het centrum liggen en bij de overgang steel-lamellen. Deze verkleuring is zeer plaatselijk en juist daarom opvallend.

De geur is per exemplaar verschillend. Meestal is bij het opensnijden van niet te oude paddestoelen een anijslucht te bespeuren, die vooral in de steelbasis sterker kan zijn. Bij één van de onderzochte exemplaren was deze geur echter tot het hoedvlees beperkt! Bij geheel rijpe en oude exemplaren is de geur van hoedvlees en lamellen bepaald onaangenaam (Kühner & Romagnesi, 1953: "urineuse"). Bij enkele exemplaren is bovendien een duidelijke geur van amandelen aanwezig, die sterk dominerend wordt gedurende de eerste uren op het droogapparaat, dus bij hogere temperaturen: deze exemplaren ruiken dan tijdelijk naar amandelspijs, een zware geur die het vertrek waar de paddestoelen gedroogd worden geheel vult.

De smaak van het (rauwe) vlees is niet onaangenaam, moeilijk definieerbaar en iets zoetig. Zowel gekookt als gebakken is deze

champignon beslist lekker te noemen en goed verteerbaar.

De Schaeffer-reaktie is op jonge en volgroeide eksemplaren, zowel op de hoed als op de steel steeds duidelijk positief. Essette (1958) vindt echter soms een negatieve reaktie maar zijn uitvoerige beschrijving wijkt wel in meer opzichten van de voor U liggende af!

Mikroskopisch is aan de paddestoel niet zo erg veel te beleven, hoewel het meten van de basidiosporen een van de beslissende kenmerken bij de determinatie moet leveren. De sporen zijn elliptisch, met duidelijke apikulus, gladwandig, roodachtig bruin. In ons materiaal meten ze $9.4-13.4 \times 6.3-7.7 \mu m$. De basidiën zijn knotsvormig, $25-45 \times 8-12 \mu m$ en bijna steeds 4-sporig, zelden echter ook 1-, 2- of 3-sporig! Langs de lamellensnede loopt een vrij brede rand van kleine steriele cellen, de cheilocystiden, $6-22 \times 4-12 \mu m$ groot, meestal in ketens van 2-3 (soms 4) (fig.2).

De soort komt volgens de literatuur (Pilat, 1951; Møller, 1952; Essette, 1958) voor van juli tot oktober; voor zover bekend zijn de vroegste eksemplaren in Nederland waargenomen in augustus (C. Bas) terwijl in 1977 tot midden november eksemplaren werden waargenomen in de Eempolder. Opvallend is het voorkomen van (heksen)kringen, zoals boven reeds beschreven rond hoogstammige vruchtbomen, maar ook in de weilanden ver van enige boom. C. Bas zag deze kringen in augustus op de vindplaatsen langs de Langbroeker Wetering terwijl ze in de Eempolder eerst duidelijk optraden in oktober. In september vond ik eigenlijk nooit gesloten kringen maar vaak een aantal paddestoelen in min of meer rechte lijnen. In twee aan elkaar grenzende percelen aan de zuidzijde van de Eemnesservaart vond ik over een afstand van ongeveer 50 meter een twintigtal eksemplaren die vrijwel in één rechte lijn stonden! Deze lijn passeerde de scheiding tussen de percelen op de plaats waar die open kon worden gemaakt voor het vee of de mestwagen maar mogelijk was dit slechts toeval en betreft het restanten van zeer oude en daarom zeer ruime kringen. Naar Møller (1952) zouden deze kringen het gras doden, iets waarvan ik althans in de periode met veel vruchtlichamen niets heb waar kunnen nemen. In de Eempolder zijn de paddestoelen te vinden in een aantal weidepercelen tussen de Wakkerendijk en de Eem, veelal midden in de weilanden. Een rijkelijk fruktificerend mycelium bevindt zich voorts al tenminste twee jaar in een grazige wegrand onder populieren, bij de toegang tot een weiland. Van de verschillende vindplaatsen in dit gebied is intussen materiaal opgenomen in het herbarium van ondergetekende.

De schrijver is veel dank verschuldigd aan C. Bas voor het verstrekken van een aantal aanvullende gegevens, alsmede voor de

bijgevoegde tekeningen.

Summary:

A description is given of *Agaricus macrosporus* (F.H. Møller & J. Schaeff.) Pilat, which was found on several places in grasslands of the Eempolder between Baarn and Eemnes and in the Kromme Rijn area near Utrecht. The species also occurred under fruit-trees in fairy rings and in one case under Poplar.

Literatuur:

- Essette, H. (1958). *Psalliota macrospora* Møller & Schaeffer. Bull. Soc. Mycol. France, Suppl. au T. 74, Atlas Pl. CXIV en CXV.
- Heinemann, P. (1977). Les Psallioties. Les Naturalistes Belges 58, 6 en 7: 145-165.
- Kühner, R. & Romagnesi, H. (1953). Flora analytique des Champignons supérieurs. Paris.
- Møller, F.H. (1950-1952). Danish *Psalliota* species. Friesia 4: 1-60 en 132-220.
- Pilat, A. (1951). The bohemian species of the genus *Agaricus*. Acta Musei nationalis Pragae 7B, 1; Botanica: 1-142.

EEN MYCOLOGISCH WEEKEINDE OP MÖN (DENEMARKEN)

M.E. Noordeloos

Rijksherbarium
Leiden

Het eiland Mön is één van de meest oostelijk gelegen eilanden van de Deense archipel. Het is d.m.v. een vaste brug verbonden met het eiland Sjaelland, waarop de hoofdstad Kopenhagen ligt. In het westelijke, lage deel, vertoont Mön veel overeenkomst met het landschap van Sjaelland en het zuidelijker gelegen eiland Falster: vlak en voor het grootste deel in cultuur gebracht. Dominierend zijn de suikerbietenvelden. Naar het oosten wordt het landschap geleidelijk aan heuvelachtiger en ten slotte kulmineren